

SOBRE ELS NOMS D'ALGUNS CARRERS DE LA CIUTAT DE CASTELLÓ

F. OLUCHA MONTINS

La present comunicació forma part d'un estudi, quasi ja finalitzat, sobre l'evolució històrica dels noms dels carrers de la ciutat de Castelló des del segle XIV fins al segle XIX. Estudi realitzat a partir de la variada i nombrosa documentació que es conserva a l'Arxiu Històric Municipal de Castelló i que ens ha permès constatar les diverses evolucions que els noms dels carrers han tingut al llarg del temps; noms la majoria originats a partir del nom d'algun veí que allí habitava i tenia propietats.

En aquesta comunicació i donada la mancança d'espai, presentem sols una mostra del treball realitzat sobre sis carrers i una plaça. En els casos oportuns i quan el nostre coneixement ho permet, tractem d'explicar el perquè de la denominació.

ASARAU.— Dintre de l'antic barri de Sant Agustí, paral·lel al carrer Major i entre els actuals de Ruiz Vila i Verge de Gràcia, s'estén el carrer Asarau, que en el seu origen degué ser un menut carreró que circumdava per dins les muralles que encerclaven la vila per aquesta zona.

Se'l conegué primer com de *Na Irlanda*⁽¹⁾ i a partir del segle XVI com de *l'Atzavara*⁽²⁾, tal vegada per que hi hagué, en algun dels solars incults d'aquest carrer, alguna d'aquestes plantes margeneres de gran tamany.

-
- (1) «Aries Sorribes.— Item hun corral al carrer de na Irlanda
Francesc Vidal.— Primo hun solar de cases derocades al carrer de na Irlanda e trau porta en lo dit carrer e
affronte ab lo carrer de la Verge Maria de Gràcia...»
(Llibre Vâlues Peita 1497)
- (2) «Johan Pellega.— Item unes cases en la parròchia de Sant Agostí, atinent ab corral de Francesc Peris y ab
l'atsabara».
(Llibre Vâlues Peita 1527)
- «Jaume Claver.— Primo dos navades de casa en la parròquia de St. Agostí, en lo carrer de l'atzabara, afronta
ab casa de Pere Pallarés y ab Juan Tirado...»
(Llibre Vâlues Peita 1599)
- Pere Vilallave, major, obrer de vila, Ignaci Vilallave, tambe obrer de vila, i Josep Vilar, venen, el 16 de
Setembre de 1691 a Baptista Escuder, una casa «... en lo carrer dit de la atzavara eo travessa del carrer de la
Mare de Deu de Gràcia al carrer de Calderers...»
(Protocol de Josep Cebria)

Allí, en aquest carrer de l'Atzavara, tingué la seua casa pairal mossén Fèlix Asarau, beneficiat de la Catedral de València, abans mestre de les Àules de Llatinitat de Castelló, per la qual raó es batejà el carrer, a principis del segle XX, amb el nom d'Asarau.

CERVANTES.— Conegut com carrer de l'Empedrat ja en el segle XVI⁽³⁾, nom que li vingué, segons Sánchez Gozalbo per «*estar pavimentada con guijos de río, para así aminorar el barro y permitir el tránsito después de la lluvia*»⁽⁴⁾, el nom pervisqué fins al segle passat, quan fou canviat pel de Cervantes⁽⁵⁾. És carrer que anava i va des del carrer Enmig al Major, tallant perpendicularment els de Mealla i Cavallers.

Aquests trams del carrer de l'Empedrat, segons la seua situació, rebien noms diferents. Així el tros de carrer que anava cap al carrer Enmig rebia el nom de «*travessa que va del forn de Salvador al carrer de diner y mealla*»⁽⁶⁾ en sentit descendent, i en sentit ascendent «*travessa que pucha el carrer de diner y mealla al forn nomenat dels Salvadors abans de Gorris*»⁽⁷⁾, tot fent referència al forn dels Salvador que estava al carrer Enmig.

L'altre tram, que baixa del carrer Cavallers al Major, s'anomenava «*carrer o travessa que baixa des del carrer Cavaller al forn dit del Batlle y al carrer de Calderers*»⁽⁸⁾, agafant com a punt de referència el forn del Batlle existent al cantó del carrer Major.

ISABEL FERRER.— Des del carrer Cervantes fins al que era vall de les muralles, avui carrer de Sant Lluís, s'estén el carrer Isabel Ferrer, que pertanyé al barri de Sant Nicolau.

Dividit en dos trossos pel carrer Antoni Maura, la banda nord fou coneguda com

-
- (3) «Pere Roig, menor, fill den Pere.— Primo unes cases en lo carrer Enpedrad atinent ab Frances Peyrats...» (Llibre Vàlues Peita 1527)
«Joan Alegre.— Primo unes cases en lo carrer Major afronta ab Jaume Traver y ab Joan Coll y carrer Enpedrat...
Vicent Mascarell.— Primo unes cases en lo carrer Major atinent de Joan Angles y del carrer Enpedrat...» (Llibre Vàlues Peita 1555)
«Pere Briau.— Primo una casa en dita parròquia de dos navades, afronta en Joan Doménech y carrer del Empedrat...» (Llibre Vàlues Peita 1702)
- (4) SÁNCHEZ GOZALBO, A. «La Sanidad en el Castellón trecentista» (Veterinarios, médicos y boticarios). *Boletín Sociedad Castellonense de Cultura*. Tom. XLVIII (1972) pág. 246.
- (5) GIMENO MICHAVILA, V. *Las calles de Castellón*. Castelló. 1930, pág. 57
- (6) El prevere Francesc Gil ven a Gil Peris, llaurador, «una casa situada en la presente vila, parròchia de Sant Pere, en lo carrer eo travessa que va del forn de Salvador al carrer de Diner y Mealla» (Protocol de Pere Giner. 1638. Novembre 9)
- (7) Josep Segarra ven a Doménech Alzina una casa, parroquia de Sant Pere, «... in vico sive travessa que pucha del carrer de Diner y Mealla al forn nomenat dels Salvadors y abans de Gorris...» (Protocol de Jaume Cases. 1697. Gener 28)
- (8) Jaume Castellet, mercader, ven a Beatriu Serra, dona de Miquel Vallés... una casa en la parroquia de Sant Pere, en lo carrer eo travessa que baixa desde el carrer de Cavallers al forn dit del Balle y al carrer de Calderers...» (Protocol de Gaspar Severach. 1667. Novembre 25)

«*carrer de la botera*»⁽⁹⁾, –donat que hi havia al seu extrem, arran del llenç de la muralla nord de la vila, una botera per on discorrien, en temps de pluges, les aigües que vessaven al vall–, i també com a carrer d'*en Ballester*⁽¹⁰⁾ o de *Miquel Ballester*⁽¹¹⁾, segurament per viure allí un Miquel Ballester en el segle XIV.

El tram de la banda sud rebé ja en el segle XIV el nom de Cassola⁽¹²⁾, passant posteriorment a comprendre tot el carrer, fins i tot castellanitzat⁽¹³⁾, fins que el present segle canvia el seu nom per l'actual⁽¹⁴⁾.

GUMBAU.– Carrer de l'antic barri de Sant Tomàs, que va des del carrer Major al de Pescadors, s'anomenà primer de *Micer Gascó*⁽¹⁵⁾, passant després a conèixer-se com de *Sisternes* i poc més tard com de *Gumbau*⁽¹⁶⁾, pels Sisternes i Gumbau que tenien, en aquest carrer, diverses propietats.

SANT JOSEP.– Situat fora els murs de l'antiga vila, en el barri o parròquia de Sant Nicolau raval, començà a configurar-se pels volts de l'últim terç del segle XVII, conei-

-
- (9) «Pere Navarro e sos fills.– Item una casa a la botera den Balester, atinent de Valuch...»
(Llibre Vàlues Peita 1398)
«Antoni Vicent.– Primo una casa en la parròquia de St. Nicolau, en lo carrer de la botera, afronta ab lo mur y ab casa de Miquel Castell, notari...»
(Llibre Vàlues Peita 1599)
En l'inventari dels bens del llaurador Arnau Pellicer figura una casa, intramurs, barri de Sant Nicolau «...in vico appellato la botera del carrer de la Cassola...»
(Protocol de Francesc Josep Grau. 1667. Octubre 8)
En l'inventari dels bens del llaurador Nicolau Doménech figura «Primo una casa franca y quita situada y posada dins los murs de la present vila en la parroquia de Sant Nicolau en lo carrer de la Cassola a la botera...»
(Protocol de Josep Cebria. 1692. Maig 3)
- (10) «Berenguer Masquefa.– Item una casa al carrer de Balester...»
(Llibre Vàlues Peita 1398)
- (11) «Bernat Aranau.– Item una casa en lo carrer den Miquel Balester...»
(Llibre Vàlues Peita 1398)
- (12) «Jacme Mut.– Primo i alberch al carrer de la Cacola...»
(Llibre Vàlues Peita 1468)
«Na Rogeta. Primo hun alberch al carrer de la Quacola...»
(Llibre Vàlues Peita 1479)
- (13) Pere Castell transporta a l'Hospital un cens sobre diverses finques, entre altres un sobre una casa en el barri de Sant Pere «... en la calle nombrada de la Casuella...» que afronta per una banda amb Fèlix Rodes, llaurador, d'altra banda amb «calle de la Casuela que baxa a la botera» i per davant amb casa de Jaume Castell.
(Protocol de Josep Llorens de Clavell. 1716. Gener 9)
- (14) GIMENO MICHAVILA. Op. cit. pag. 89
- (15) Pere Folch i Josep Pedro carreguen cens sobre els bens del mercader Tomàs March, entre altres sobre «... tres portals de cases en la parròchia de St. Thomàs, en lo carreró de micer Gascó, que ve de front lo monestir de les monges, atinet ab casa de Pere Fibla, laurador y ab orts del dit Pere Folch, notari...»
(Protocol de Pere Folch. 1581. Marc 11)
- (16) En 23 de setembre de 1699, Nicolau Vilarroig, llaurador, carrega cens sobre una casa seua, parròquia o barri de Sant Tomàs, situada «... in vico de Gombau olim de Sisternes...»
(Protocol de Josep Llorens de Clavell)
Clara Gumbau heretà el 4 de novembre de 1637, «... una casa y hort dita la casa nova situada y posada dins los murs de la present vila, en la parròchia de St. Thomàs, en lo carrer dit de Gombau...»
(Protocol de Pere Giner)

xent-se com a carrer de *Durà*⁽¹⁷⁾, passant després a anomenar-se de *Conills*⁽¹⁸⁾, àdhuc castellanitzat⁽¹⁹⁾, nom popular encara emprat per la gent de Castelló⁽²⁰⁾, que possiblement li vingué pels conills que es criaven en els tancats i corrals que allí havien. En 1923 se li canvià el nom pel de Carles Llinàs⁽²¹⁾, essent avui conegut pel de Sant Josep.

COMTE PESTAGUA.– Paral·lel al vall de l'antiga muralla, el qual originà l'actual carrer Sant Lluís, fora els murs de la vila, estenen-se des del pla del Portal d'en Ruvio, –al final del carrer Enmig–, fins al pla del Portal de l'Hospital, –l'actual plaça de Maria Agustina–, es forma aquest carrer a redós del «*camí del portal d'en Ruvio a Lledó*» o «*camí del portal d'en Ruvio a la séquia*»⁽²²⁾, fent referència a la sèquia de Coscollosa que per allí prop passa.

Ja en 1681 es coneixia com carrer de *mossén Melià*⁽²³⁾, i en 1698 per travessa de *Na Flors*⁽²⁴⁾. En el segle XVIII rebé el nom de *Tarongers*⁽²⁵⁾, possiblement pels que hi havia en

-
- (17) El 30 d'abril de 1696, Francesc Feliu i Berga concedeixen a la seua filla Josepa 200 lliures de creix sobre «... domum et cuile francam et quitiam sitam et positam extra et prope muros dictae villae in suburbio Sancti Felicis, in parroquia Sancti Nicolai, in vico nuncupato de Conills olim den Dura...» (Protocol de Josep Llorens de Clavell)
- (18) Joan Arquimbau, llaurador, ven el 14 de març de 1690 a Maria Peris, una casa «...posada fora els murs de la present vila en lo arraval de St. Nicolau, en lo carrer dit de Conills...» (Protocol de Josep Cebrià)
- (19) «Viuda de Dionís Aragonés.– Item un pati que solia ser corral de ganado, raval de San Nicolau, carrer de Conills...» Dr. Vicent Martí y Castell.– Item altra casa, parròquia de San Nicolau raval, carrer de Conills...» (Llibre Vàlues Peita 1702)
«Thomas Esbri, laurador.– Posehe una casa en la que habita, sita en la calle de Conejos, parroquia de San Nicolas arraval...» (Registre de bens i rendes. Sant Nicolau raval. 1768. fol. 1831 v.)
- (20) Una dita popular de Castelló diu «Carrer de Conills, iguals són pares que fills»
- (21) En sessió d'Ajuntament de 3 desembre de 1920. Cfr. GIMENO MICHAVILA. Op. cit., pàg. 53
- (22) En l'inventari de bens de Pere Miralles figura «Et primo unes cases franques y quitis, situades y posades fora los murs de la present vila, en la parròchia de St. Agostí, en lo carrer del portal d'en Ruvio a la séquia, afrontant de un costat ab cases eo patis de la viuda de Cosme Feliu y de altre costat ab casa de Domingo Moret, moliner, y a les espalles ab lo camí del vall y a part davant ab dit carrer. Item dos navades de pati franques y quities, situades y posades fora los murs de la present vila, en dit arraval de St. Agostí, afrontant de un costat ab casa de Miquel Dols y de altre costat ab casa de [blanc] Soliva y ab dit camí del portal d'en Ruvio a Lledó y ab dit vall, camí enmig» (Protocol de Pere Romeu. 1615. Juliol 17)
- (23) En l'inventari dels bens de Magdalena Alegre figura «Item així mateix se troba recaure en dita herència una casa ab una navada, la qual està situada fora los murs de la present vila, en lo arraval de Sent Nicolau, en lo carrer de Mossén Melià eo del carrer que baixa del portal del Ruvio al toll...» (Protocol de Pere Brea. 1681 Novembre 16)
- (24) Pere Gómes, llaurador, ven a Vicent Oller, menescal, una casa «... extra menia dicte ville in suburbio dicto Sti Nicolai, in vico que tendit del pont de les anedes al portal del Ruvio eo travessa dicta de na Flors...» (Protocol de Josep Cebrià. 1689. Novembre 13)
«Don Francisco Feliu y Berga.– Primo una casa ab un hor contiguo ad aquell, en dita parròquia, afronta ab lo carrer dit de Flos y ab lo Vall, camí en mig...» (Llibre Vàlues Peita 1702)
- (25) Clara Eximeno i el seu marit Miquel Vilarroig carreguen cens al clero de Santa Maria sobre una casa situada fora murs «...in vico dels Tarongers, limitat ex uno latere cum domo Mathei Mari, pecuarii, ex alio latere cum domo heredum Joannis Castell, a fronte cum domo Atanasii Cortes, dicto vico in medio, et atergo cum menia presentis villae, itinere et vallo in medio...» (Protocol de Josep Llorens de Clavell. 1700. Març 23)
«Matheu Felip, labrador.– Posee una casa sita calle de Teronchers, parroquia de Sn. Nicolau arraval...» Jeroni Andreu.– Posee una casa sita calle de Taronchers...» (Registre de bens i rendes. Barri de Sant Pere. 1771)

l'hort de la coneguda com a Casa Gran, casa de la família Feliu, la qual donava façana a l'actual Plaça Maria Agustina, i que posteriorment passà a mans del Comte de Pestagua, per la qual raó es batejà el carrer amb aqueix nom.

PLAÇA MÀRIA AGUSTINA.— Més enllà del portal de l'Hospital, fora els murs de la vila, en el que fou pla de l'Hospital i Toll⁽²⁶⁾, i lloc de creuament de camins, començà a formar-se allà per la meitat del segle XVII una placeta⁽²⁷⁾, que a darreries del segle XVIII s'anomenà de Don Francisco⁽²⁸⁾, per la casa i hort⁽²⁹⁾ que allí tenia en Francesc Feliu i Berga.

En aquesta plaça, conformada al voltant de l'hort i almàssera dels Feliu, hi estigué el molí del Toll⁽³⁰⁾ i el pont dels ànedes⁽³¹⁾.

Tenien els Feliu una estatgera o esclava, a la qual donaren la llibertat en 1727, anomenada Maria Agustina⁽³²⁾, la qual passant el temps acabà en possessió de l'usdefruit d'aquesta família, passant la casa solar dels Feliu a ser casa de l'esmentada Maria Agustina i a conèixer-se la plaça, ja des de 1795, com de Maria Agustina⁽³³⁾.

Posteriorment s'anomenà la plaça com de Wilson, i també com d'Agustina d'Aragó⁽³⁴⁾.

-
- (26) «Geroni Porta.— Item un moli de fer oli ab una casota y quatre fanecades de terra al raval de Sn Nicolau, affronta ab el toll y lo hort del Dr Jaume Giner y camí de Taxida...»
(Llibre Vâlues Peita 1702)
Evidentment, el nom de «Toll» li vingué pel clot que allí havia en el qual sempre hi havia aigua.
- (27) En l'inventari dels bens de Cosme Feliu figura «Primo una casa y ort y almàssera situada y posada fora los murs de la dita y present vila, en la parròchia de St Nicolau, que affronta aquella de un costat ab lo vall de la present vila, camí enmig, de altre costat ab casa de Nicolau Avinent, carrer enmig, de espalles ab casa de la viuda de Joan Moliner y de front ab la séquia de Coscollosa, plasa enmig,....»
(Protocol Vicent Tosquella. 1659. Desembre 18)
- (28) «Francisco Lleó, labrador.— Posehe una casa en la que habita, sita en la plaseta de Dn Francisco, linda con casas de Joseph Porcar y hace esquina...
Joseph Porcar, jornalero de 60 años.— Posehe una casa en la que habita, sita en la plasuela de Dn Francisco, parroquia de Sn Nicolas araval...
Salvador Gomez, labrador.— Posehe una casa en la que habita, sita en la plazuela de Dn Francisco, parroquia de Sn Nicolas arraval, sus lindes cassas de Bautista Gresa y cequia de Coscollosa...»
(Registre de bens i rendes. Barri de Sant Nicolau raval. 1768)
- (29) «Don Francisco Feliu y Berga.— Primo una casa ab un hort contigua ad aquella, en dita parròquia, affronta ab lo carrer dit de Fios y ab lo vall, camí enmig, encluida la navada cubierta y descubierta del moli de oli...»
(Llibre Vâlues Peita, 1702)
- (30) «Este año de 806 se empezo a fabricar el molino de arina en la acequia Major, cerca del puente de los anades de esta villa, y se concluyó en el mes de marzo de 807. Pero empezo a moler en enero de dicho ano»
Cfra. ROCAFORT, F.J. *Libro de cosas notables de la villa de Castellón de la Plana*. Castellón 1946. Edició, notes i index d'Eduard Codina Armengot, pàg. 181.
- (31) La denominació d'aquest pont apareix en la documentació de l'últim terç del segle XVII i cal suposar que molt possiblement s'anomenava així pels collverts, fumarelles, sarcets i garces que alguna vegada hi abeurarien. Precís és indicar que també per aqueixos anys, tingué València un «pont de les anedes», sobre la séquia de la Robella, el qual permetia el trànsit cap a Russafa. Cfra ORELLANA, M.A. *Valencia antigua y moderna*. Valencia. 1923-24. Tom I, pàg 91.
- (32) GIMENO SANFELIU, M. J. *La oligarquía urbana de Castelló en el siglo XVIII*. Castelló 1990, pàg. 157.
- (33) Actes d'Ajuntament. 1795. Agost 4.
- (34) GIMENO MICHAVILA. Op. cit., pp. 26-27.